

De quan tot semblava possible

Ara fa 25 anys, un grup d'intel·lectuals i juristes presentava, al País Valencià, l'avantprojecte d'estatut d'autonomia que s'havia de conèixer amb el nom d'Estatut d'Elx. Una proposta que aleshores semblava factible i que els anys es van encarregar de retallar.

Van ser tretze mesos de documentació i elaboració d'un text tècnicament solvent i políticament avançat.

Es pot dir que aquesta història comença a Cullera, al restaurant Casa Salvador. Allà, asseguts al voltant d'un arròs negre, s'hi aplegaren, l'agost de 1974 i convocats per Eliseu Climent, Joan Fuster, Rafael Ribó i Enric Solà. D'aquest primer dinar, i després de constatar la imminència (Franco era vell i s'estava morint) i l'evidència (mentre que al Principat avançava el procés de l'Estatut de Sau, el País Valencià ni tan sols no tenia un referent estatutari de la República), en va sortir l'encàrrec d'elaborar el que s'havia de conèixer amb el nom d'Estatut d'Elx.

El text que finalment s'havia de fer públic l'octubre de 1975, i que es va editar i repartir clandestinament quan encara vivia –ben moribund– el dictador, duia per títol "Avantprojecte d'estatut del País Valencià" perquè, com explica Enric Solà, "calia tranquil·litzar els polítics, donar-los l'estructura ben mastegada però que veieren que el 'projecte' el podrien fer ells". Abans d'això, però, i des d'aquell arròs negre a Cullera, havien de passar tretze mesos de treball, de documentació, redacció i discussió d'un text tècnicament solvent i políticament avançat que després pactes i circumstàncies van voler oblidar.

Durant el dinar de Cullera, Enric Solà, registrador de la propietat, va saber que li havia tocat a ell. En tornar a casa, es va posar a la feina i va organitzar l'anàlisi de l'estatutisme gallec i italià, del constitucionalisme suís, americà i de les repúbliques iugoslaves. En conjunt, totxos immensos de fotocòpies que proporcionava Rafael Ribó i que Solà s'enduia a València per a estudiar. D'aquest estudi en van sortir fitxes organitzades per articles que Solà estenia damunt

una llarga taula de palissandre i que anava barrejant en diferent ordre per confegir la correcta juxtaposició dels termes. Aleshores li ho llegia a la Blanca Munàrriz, la seva dona: "Si em podia repetir l'article en veu alta, significava que estava bé; si no, calia fer-lo més entenedor". I aquestes primeres fitxes, escrites en castellà –"va ser precisament arran de la redacció i defensa de l'Estatut d'Elx que vaig gosar llançar-me a escriure en català, però al principi encara no m'hi atrevia", puntualitza Enric Solà– van donar pas a la redacció inicial de l'avantprojecte, que va presentar, als voltants de gener o febrer de l'any 1975, a la "comissió" ampliada, en aquesta reunió, amb Max Cahner. I allà, davant la taula de palissandre, se'l van menjar –dialècticament parlant.

Perquè, si bé el cos tècnic tenia una estructura coherent –que es va mantenir al llarg de les successives reelaboracions–, nacionalment parlant el redactor havia entès que calia situar el text en un nivell prou ínfim i d'aquí les "regions" o la "llengua valenciana" –cooficial amb la castellana– que es troben en aquesta primera versió. De les moltes discussions que se suscitaren en aquella sala –d'on entraven i sortien, vehements, els reunits–, avui en queden els ecos en la memòria dels presents, els canvis visibles en la següent redacció (com ara l'article sobre la universitat que s'hi va afegir) i les acotacions fetes per Fuster, prou clares algunes ("La policia pròpia reprimeix els seus connacionals. Es millor una policia carpeto-vetònica?"), misterioses, actualment, d'altres ("Recordar ampliar exèrcit amb antiianquis"). De tota manera, l'esquelet del futur estatut ja estava fet. S'havien delimitat les competències entre el

ENRIC SOLÀ / EL TEMPS

10 "El País Valencià, Región Autónoma de España", ataca las tres provincias de Alicante, Castelló y Valencia.

Dalt, i d'esquerra a dreta, Joan Fuster, Rafael Ribó, Enric Solà, Josep Benet, Max Cahner i Eliseu Climent, impulsors de l'Estatut d'Elx. A baix, fitxa de l'article primer en la proposta inicial de redacció (substituit, en la versió definitiva, per "El poder del País Valencià emana del seu poble...").

poder central i l'autònom, s'havien estructurat i s'havia engreixat la maquinària amb un sistema de béns i un altre d'ingressos. Ara quedava polir-ne el marc i així es passà a la segona reelaboració. "Aleshores —explica Enric Solà— vaig fer un estatut d'independència".

Entre febrer o març, doncs, es van tornar a reunir, ara a la casa de Max Cahner, al carrer d'Iradier de Barcelona, entre vidres de Comellas i jardins volants, sense Fuster, amb Josep Benet i les aportacions per escrit de Jacint Ros Ombrevella, a qui Eliseu Climent havia fet arribar l'esborrany de l'avantprojecte (la quota de reinversió establerta per a les entitats financeres que operessin al País Valencià fou una d'aquestes aportacions). I aquesta vegada la redacció tampoc no es va aprovar, però ara pels motius contraris. El nivell de reivindicació, consideraren, no havia de sobrepassar el de l'Assemblea de Catalunya. De fet, explica Max Cahner, la idea era "aconseguir una autonomia, almenys, semblant a la del 1931 al Principat, però corregint-hi alguns aspectes".

I Enric Solà tornà a la feina, ara per establir la ratlla en un terme mitjà, entre els dos esborranys precedents. Durant els mesos de maig i juny, doncs, es redactà l'avantprojecte, s'hi feren algunes esmenes i, un cop donat el vist-i-plau, se n'encarregà la traducció per poder-

ho publicar. "El que s'ha de fer s'ha de fer", va respondre, lacònic, l'escolapi Enric Ferrer Solivares quan, en passar-li el text, li recordaren els riscos possibles. La seu dels escolapis del carrer de Carnissers, a València, era un refugi conegut, en la clandestinitat, per al discret acolliment d'arxius i reunions. I Ferrer Solivares, el traductor de l'Estatut d'Elx, el mateix que, en trencar amb els cursos de llengua de Lo Rat Penat crearia, l'any 1977, el centre Carles Salvador, va escometre la tasca amb tota la reserva necessària. Finalment, el mes de setembre, Solà lliurava a Eliseu Climent la redacció definitiva. I conten que Fuster va discrepar de l'article quart, el que especifica "La llengua pròpia dels valencians, la llengua catalana, és l'idioma oficial del País" i estableix la cooficialitat a les comarques de llengua castellana, a més de reconèixer el dret dels ciutadans de parla catalana a usar el català davant les autoritats administratives i judicials. Fuster s'hi oposà "No perquè hi estiguera en contra, és clar, sinó perquè creia que era prematur", aclareix Eliseu Climent.

La sort d'aquell estatut, que va prendre el nom d'Elx per la reivindicació simbòlica del sud del país, que començava amb una afirmació que recorda l'Assemblea de Catalunya ("Com a primer pas en el camí vers l'autodeter-

minació, el País Valencià es dona el present estatut..."), no va acabar de ser la que els seus impulsors havien pensat. Tanmateix, si bé és cert que va ser rebut amb suspicàcia per les forces polítiques a qui anava destinat, també ho és que, com afirma Rafael Ribó, "va constituir un referent ineludible". De fet, el Consell Democràtic del País Valencià, plataforma que agrupava les forces polítiques d'oposició al règim, en comptes d'assumir-lo i esmenar-lo, el va copiar, tot rebaixant-ne els postulats, i va fer públic, mesos després, un text, l'"Estatut del Consell", que no comptà amb el consens de totes les organitzacions.

A partir d'aquí, n'hi hagué molts d'altres, d'avantprojectes. I en l'espiral de la transició es perderen alguns aspectes recollits en l'Estatut d'Elx —com ara la denominació de la llengua o la possibilitat de mancomunació o de federació amb la resta dels Països Catalans— que encara avui continuen sense resoldre. Potser seria hora de fer-ne un estudi comparat, de l'estatut d'Elx i del que finalment s'aprovà a les Corts. Potser seria hora de rellegir-lo —el primer— i de determinar com va ser que, com recorda Max Cahner, el segon resultatés "un estatut molt més fluix del que era possible i necessitava el País Valencià."

Núria Cadenas